

Empowering Local Communities in Mahmoudabad City for Sustainable Tourism Development with Emphasis on Natural Capacities

ARTICLE INFO

Article Type

Original Research

Authors

Rezaei Tabar Z.¹ MA

Motevalli S.^{2*} PhD

Janbaz Ghobadi Gh.² PhD

How to cite this article

Rezaei Tabar Z, Motevalli S, Janbaz Ghobadi Gh. Empowering Local Communities in Mahmoudabad City for Sustainable Tourism Development with Emphasis on Natural Capacities. Geographical Researches. 2025;40(2):133-142.

ABSTRACT

Aims This study aimed to examine the empowerment of local communities for sustainable tourism development with an emphasis on natural capacities in Mahmoudabad City.

Methodology This descriptive study was conducted in 2024 as a case study in Mahmoudabad City. A list of indicators influencing community empowerment was prepared through a review of scientific resources. Based on these indicators, a questionnaire was designed. The questions were closed-ended and developed using the Likert scale. The content validity of the questionnaire was evaluated by ten experts in sustainable tourism and community development. The reliability of the questionnaire was assessed using Cronbach's alpha. The target population included citizens, managers, and city officials in Mahmoudabad. The statistical population was 31,844, and using Cochran's method, the sample size was calculated to be 380 participants, selected through simple random sampling. The data were analyzed using paired t-tests.

Findings Implementing local community empowerment indicators in Mahmoudabad demonstrated that the environmental dimension, with an average score of 4.11, had the greatest impact on sustainable tourism development. Based on the prioritization of criteria related to the three dimensions (economic, social, and environmental) social and welfare transformations (mean difference of -1.92), employment and income (-1.88), and social participation (-1.63) were identified as top priorities. The data were analyzed using paired t-tests in SPSS 24 software.

Conclusion In the economic dimension, youth employment was favorable, but seasonal income and the establishment of economic units were weak. In the social dimension, public participation was positively evaluated, but access and education needed enhancement. In the environmental dimension, cooperation in environmental conservation was strong, but challenges such as nature destruction and pollution were significant. Implementing the proposed indicators would create significant changes, with a focus on employment, income, and social participation as key priorities.

Keywords Local Community Empowerment; Sustainable Tourism; Natural Capacities; Mahmoudabad City

CITATION LINKS

[Abootalebi *et al.*, 2019] Empowering local communities ...; [Achmad *et al.*, 2021] Community empowerment-based ...; [Akbarzadeh *et al.*, 2019] The role of empowering ...; [Al Haija, 2011] Jordan: Tourism and conflicts ...; [Alborzimanesh *et al.*, 2021] An analytical survey ...; [Badko *et al.*, 2020] Assessing the livelihood capital ...; [Benites-Lazaro & Mello-Théry, 2019] Empowering communities? ...; [Butler, 1999] Sustainable tourism ...; [Cheia, 2019] Ecotourism: Definition ...; [Cuthill, 2002] Exploratory research: Citizen ...; [Domínguez-Gómez & Teresa González-Gómez, 2017] Analysing stakeholders' ...; [Ebrahimnia Samakush *et al.*, 2013] Assessing the role of urban ...; [Eghbali *et al.*, 2021] Resilience of border cities ...; [Eligh *et al.*, 2002] The production of sustainable ...; [Fall Soleiman & Hajipour, 2013] Examination of female role ...; [Fatahi *et al.*, 2020] Factors affecting the participation ...; [Franco & Tracey, 2019] Community capacity-building ...; [Ghasemi *et al.*, 2023] Analyzing ecotourism effects ...; [Haghlesan & Arbabi Bostan Abad, 2023] The impact of tourism ...; [Hardy & Pearson, 2017] Examining stakeholder ...; [Hardy *et al.*, 2002] Sustainable tourism: An overview ...; [Hatami Nejad & Sharifi, 2015] Examines the role of urban ...; [Iskandar, 2020] The effect of urban tourism ...; [Keivanfar & Lari, 2016] Empowering rural women ...; [Khalid *et al.*, 2019] Community empowerment and ...; [Lahijanian & Voskoe, 2016] Investigating the empowerment ...; [Liao & Chern, 2015] Strategic ecocity development ...; [Liu *et al.*, 2017] Urban livability and tourism ...; [Macleod & Todnem, 2007] Performance, conformance ...; [Manouchehri *et al.*, 2021] Strategies for empowering ...; [Moallemi *et al.*, 2020] Achieving the sustainable ...; [Motie Langroudi & Rezaei Azadi, 2013] The evaluation of tourism ...; [Nematollahi *et al.*, 2019] Rural women's microfinance ...; [Parvin *et al.*, 2020] Importance of urban tourism ...; [Pretorius & Nicolau, 2020] Empowering communities ...; [Ramaano, 2023] Geographical information ...; [Riahi *et al.*, 2016] Analysis viewpoint of training among ...; [Sabaghian, 2020] Environment and local ...; [Samadi Parviznejad & Akhavan, 2021] Impact of the tourism industry ...; [Surya *et al.*, 2020] Natural resource conservation ...; [Tahmasebi *et al.*, 2022] Perception and adaptation strategies ...; [Torre & Wallet, 2016] Regional development ...; [Welford *et al.*, 1999] Tourism and sustainable ...;

¹Department of Geography and Urban Planning, Noor Branch, Islamic Azad University, Noor, Iran

²Department of Geography, Noor Branch, Islamic Azad University, Noor, Iran

*Correspondence

Address: Islamic Azad University, Main University Building, Noor, Beginning of Noor to Chamestan Road, Noor, Iran. Postal Code: 4641859557

Phone: +98 (11) 44516602
sadr_m1970@yahoo.com

Article History

Received: February 8, 2025

Accepted: April 18, 2025

ePublished: June 10, 2025

توانمندسازی جوامع محلی شهر محمودآباد به منظور توسعه گردشگری پایدار با تاکید بر توان طبیعی

زینب رضایی تبار MA

گروه جغرافیا و برنامه ریزی شهری، واحد نور، دانشگاه آزاد اسلامی، نور، ایران

صدرالدین متولی* PhD

گروه جغرافیا، واحد نور، دانشگاه آزاد اسلامی، نور، ایران

غلامرضا جانباز قبادی PhD

گروه جغرافیا، واحد نور، دانشگاه آزاد اسلامی، نور، ایران

چکیده

اهداف: هدف از این مطالعه، بررسی توانمندسازی جوامع محلی به منظور توسعه گردشگری پایدار با تاکید بر توان های طبیعی در شهر محمودآباد بود. **روش شناسی:** این مطالعه توصیفی در سال ۱۴۰۳ در شهر محمودآباد انجام شد. در این مطالعه، لیستی از شاخص های تاثیرگذار بر توانمندی جوامع محلی با استفاده از مطالعه منابع علمی تهیه شد. با استفاده از این شاخص ها به تهیه پرسش نامه اقدام شد. سوالات به صورت بسته و براساس مقیاس لیکرت تدوین شد. برای سنجش روایی محتوای پرسش نامه، از نظرات ۱۰ نفر از متخصصان حوزه گردشگری پایدار و توسعه جوامع محلی استفاده شد. پایایی پرسش نامه با استفاده از آزمون آلفای کرونباخ بررسی شد. جامعه هدف شامل شهروندان، مدیران و مسئولان شهری در شهر محمودآباد بودند. حجم جامعه آماری ۳۱۸۴۴ نفر بود که براساس روش کوکران حجم جامعه نمونه ۳۸۰ نفر محاسبه و با استفاده از نمونه گیری اتفاقی ساده انتخاب شدند. داده ها با استفاده از آزمون تی زوجی در نرم افزار SPSS 24 تحلیل شد.

یافته ها: در صورت اجرای شاخص های توانمندی جوامع محلی در شهر محمودآباد، بُعد زیست محیطی بیشترین تاثیر در توسعه گردشگری پایدار محمودآباد را داشت. براساس اولویت بندی معیارهای مرتبط با ابعاد سه گانه اقتصادی، اجتماعی و زیست محیطی، معیارهای تحولات اجتماعی و رفاهی با تفاوت زوجی ۰/۱۹۲، اشتغال و درآمد با تفاوت زوجی ۰/۸۸- و مشارکت اجتماعی با تفاوت زوجی ۰/۶۳ دارای اولویت بالاتری بودند.

نتیجه گیری: در بُعد اقتصادی، اشتغال جوانان وضعیت خوبی دارد، اما درآمد فصلی و ایجاد واحدهای اقتصادی ضعیف بودند. در بُعد اجتماعی، مشارکت مردم مثبت ارزیابی شد، اما دسترسی و آموزش نیازمند تقویت است. در بُعد زیست محیطی، همکاری در حفظ محیط خوب است، اما تخریب طبیعت و آلودگی چالش هایی جدی هستند. اجرای شاخص ها تفاوت چشمگیری ایجاد می کند و اولویت با اشتغال، درآمد و مشارکت اجتماعی است.

کلیدواژگان: توانمندسازی جوامع محلی، گردشگری پایدار، توان های طبیعی، شهر محمودآباد

تاریخ دریافت: ۱۴۰۳/۱۱/۲۰

تاریخ پذیرش: ۱۴۰۴/۰۱/۲۹

*نویسنده مسئول: sadr_m1970@yahoo.com

مقدمه

در گفت وگوهای مرتبط با گردشگری، تنوع ذی نفعانی که از دیدگاه های خود دفاع می کنند و اغلب اهداف متضادی دارند، ضرورت استفاده از رویکردی نوآورانه برای مدیریت فرآیند تصمیم گیری را برجسته می کند. این امر مستلزم بهره گیری از ابزارهای مناسب است [Domínguez-Gómez & Teresa

[González-Gómez, 2017]. علاوه بر تحلیل دیدگاه های متنوع ذی نفعان درگیر در فرآیند تصمیم گیری، باید به این نکته توجه کرد که توسعه کنترل نشده گردشگری می تواند تاثیرات منفی بر جوامع محلی و محیط زیست طبیعی داشته باشد. هرچند حذف کامل پیامدهای منفی دشوار است، اما ضروری است که بازیگران کلیدی صنعت گردشگری و ساکنان محلی برای کاهش اثرات مخرب مرتبط با توسعه گردشگری تلاش کنند [Al Haija, 2011]. در این زمینه، دولت محلی به عنوان رهبر طبیعی شناخته می شود که دو وظیفه اصلی دارد: بهبود سطح زندگی مردم محلی و مدیریت منابع منطقه ای.

یک مجموعه گسترده از منابع ادبی مرتبط با توسعه پایدار وجود دارد [Liu et al., 2017]. با این حال، کاربرد آن در حوزه گردشگری به عنوان یک روند نوظهور، به اواخر دهه ۱۹۸۰ بازمی گردد. مطالعات اولیه، هرچند به توسعه پایدار در گردشگری اشاره کرده بودند، اما این موضوع را در زمینه های مختلف بررسی کرده اند [Cheia, 2019]. اسناد تدوین شده توسط سازمان ها و موسسات مرتبط با توسعه گردشگری، نقش مهمی در برجسته کردن توسعه پایدار به عنوان یک عنصر کلیدی در این حوزه داشته اند. به عنوان مثال، سند دستور کار ۲۱ برای مدیریت سفر و گردشگری در سال ۱۹۹۵، ایده های بنیادی مرتبط با توسعه پایدار را ارایه کرد. سند دیگری به نام منشور اخلاقی جهانی در گردشگری در سال ۱۹۹۹ نیز نمونه ای از این تلاش ها است. تحلیل های اولیه توسعه گردشگری پایدار معمولاً بر ضرورت تعریف و تبیین این مفهوم تاکید داشتند [Butler, 1999; Hardy et al., 2002]. اجرای اصول توسعه پایدار، مستلزم همکاری گسترده بین نمایندگان گروه های مختلف ذی نفع است؛ از بخش عمومی گرفته تا جوامع محلی. افزون بر این، تلاش های مردمی برای ایجاد ظرفیت ها و تعیین جهت گیری مناسب برای هر گروه ذی نفع ضروری است [MacLeod & Todnem, 2007]. ذی نفعان باید به صورت هماهنگ با یکدیگر همکاری کنند [Welford et al., 1999]. هرچند این فرآیند به رهبری قوی و حمایت دولت های محلی نیز نیاز دارد [Eligh et al., 2002]. همان طور که کاتیل اشاره کرده است، روابط میان سازمان ها و گروه های ذی نفع در سطح اجتماعی اغلب بی نظم و آشفته است. این در حالی است که همکاری های محلی باید از طریق ایجاد مشارکت بین ساکنان و دولت های محلی تقویت شود [Cuthill, 2002]. برای بهره وری بیشتر از این مشارکت ها، آموزش جوامع محلی درباره اصول توسعه پایدار ضروری است. همچنین، باید از تلاش های اولیه برای تقویت همکاری ها حمایت شود تا بستر مناسبی برای اقدامات جمعی فراهم گردد. نقش جامعه در فرآیند توسعه گردشگری می تواند به شکل های مختلفی ظاهر شود. ابتدا، جامعه ممکن است به عنوان مجری عمل کند، به این معنا که آغازگر اجرای طرح ها و توسعه گردشگری تا زمان تحقق یک مقصد گردشگری باشد. در این نقش، جامعه نقش فعالی در فرآیند توسعه ایفا می کند. دوم، جامعه می تواند به عنوان مشارکت کننده در فرآیند

کیفیت زندگی در جوامع محلی است [Tahmasebi et al., 2022]. هدف از این مطالعه، تحلیل توانمندسازی جوامع محلی با تاکید بر پتانسیل‌های طبیعی شهر محمودآباد برای توسعه گردشگری پایدار است. برای دستیابی به این هدف، تلاش می‌شود تاثیر توانمندسازی جوامع محلی بر توسعه گردشگری پایدار با توجه به قابلیت‌های طبیعی منطقه مورد مطالعه شناسایی شود.

روش‌شناسی

این مطالعه توصیفی در سال ۱۴۰۳ در شهر محمودآباد انجام شد. شهر محمودآباد از نظر موقعیت جغرافیایی در جنوب دریای خزر تقریباً در قسمت مرکزی و شمال استان مازندران و در ضلع غربی شهرستان محمودآباد استقرار یافته است. شهر محمودآباد بین ۵۲ درجه و ۱۳ دقیقه و ۴۱ ثانیه تا ۵۲ درجه و ۱۷ دقیقه و ۱۱ ثانیه طول شرقی و ۳۶ درجه و ۳۶ دقیقه و ۳ ثانیه تا ۳۶ درجه و ۳۸ دقیقه و ۳۵ ثانیه عرض شمالی واقع شده است. محمودآباد از نظر موقعیت ریاضی از شمال به دریای خزر، از جنوب به فریدون‌کنار، از مشرق به بابلسر، و از غرب به شهرستان نور ختم می‌شود. فاصله این شهر تا مرکز استان مازندران ۸۸ کیلومتر است. شهر محمودآباد به واسطه استقرار آن در موقعیت ویژه توریستی و ساحلی از موقعیت در خور اهمیتی برخوردار است. به طوری که عامل توسعه کالبدی این شهر طی سال‌های اخیر تاکنون ناشی از نقش و عملکرد توریستی این شهر بوده است. لازم به ذکر است که شهر محمودآباد مرکز شهرستانی به همین نام است که از سال ۱۳۷۴ از شهرستان آمل منتزع شده است. شهر محمودآباد دارای ۸/۵۶ کیلومتر مربع مساحت بوده که میانگین ارتفاع آن از سطح دریا ۲۲- متر است [Eghbali et al., 2021] و جمعیت آن براساس آخرین آمار ۳۱۸۴۴ نفر بوده است. بر این اساس پژوهش حاضر در پی آن است که نقش توان‌های طبیعی به منظور توانمندسازی جوامع محلی در راستای توسعه پایدار را مورد سنجش و تحلیل قرار دهد.

در این مطالعه، لیستی از متغیرهای تاثیرگذار بر توانمندی جوامع محلی با استفاده از مطالعه منابع علمی تهیه شد. سپس براساس جدول مولفه‌ها و شاخص‌های تاثیرگذار (جدول ۱)، پرسش‌نامه‌ای شامل سه بخش تدوین شد. بخش اول به جمع‌آوری اطلاعات جمعیت‌شناختی (مانند سن، جنسیت، سطح تحصیلات، شغل و محل سکونت) اختصاص یافت. بخش دوم به سوالات مرتبط با ابعاد اقتصادی، اجتماعی و زیست‌محیطی پرداخت. برای هر شاخص، یک یا چند سوال طراحی شد. سوالات به صورت بسته و براساس مقیاس لیکرت ۵ گزینه‌ای (۱=کاملاً مخالف تا ۵=کاملاً موافق) تدوین شدند. بخش سوم شامل سوالات باز بود تا نظرات کیفی جامعه محلی نیز دریافت شود. برای سنجش روایی محتوای پرسش‌نامه، از نظرات ۱۰ نفر از متخصصان حوزه گردشگری پایدار و توسعه جوامع محلی استفاده شد. این متخصصان به بررسی شفافیت، تناسب و جامعیت سوالات پرداختند. شاخص روایی محتوایی (CVI) برای هر سوال محاسبه شد و تنها سوالاتی با مقدار CVI بالای ۰/۷۹ در پرسش‌نامه

توسعه گردشگری دخیل باشد. در این حالت، جامعه اگرچه بخشی از این فرآیند است، اما به عنوان یک عامل با اختیار کامل عمل نمی‌کند، بلکه یکی از بازیگران توسعه گردشگری محسوب می‌شود. سوم، جامعه ممکن است نقش یک ناظر را ایفا کند، به این صورت که بر روند و تاثیر توسعه گردشگری نظارت داشته باشد، اما به طور مستقیم در اجرای آن دخالت نکند. چهارم، جامعه می‌تواند به عنوان یک ذی‌نفع عمل کند؛ در این حالت، اگرچه در توسعه گردشگری مشارکتی ندارد، اما از منافع حاصل از این توسعه بهره‌مند می‌شود. این نقش‌های گوناگون، همگی در راستای حمایت از توسعه گردشگری، مانند آنچه در روستای سامبرجایا مشاهده می‌شود، انجام می‌گیرند، اما با شدت و اهداف متفاوت. در سطح محلی، اغلب به نمایندگان جامعه محلی یا مقامات دولتی وظایف و اختیارات مشخصی در حوزه‌های مختلف از جمله گردشگری واگذار می‌شود. برای افزایش اثربخشی این اقدامات، دولت‌های محلی معمولاً با نهادهای ملی و بین‌المللی، چه سیاسی و چه غیرسیاسی، همکاری می‌کنند. یکی از اشکال کلیدی این همکاری، تلاش‌های مشترک میان ساکنان محلی، گردشگران و بخش عمومی است [Liao & Chern, 2015].

با این حال، نهادهای دیگر نیز باید برای تسهیل توسعه گردشگری در چارچوب قوانین و دستورالعمل‌های مرتبط با توسعه پایدار مشارکت کنند. همه طرف‌های ذی‌نفع باید در مورد موضوعات مرتبط با یکدیگر بحث و تبادل نظر کنند [Hardy & Pearson, 2017]. زیرا منافع و اهداف آنها معمولاً متفاوت است و نماینده یک جبهه واحد نیستند [Liu et al., 2017]. همکاری و هم‌افزایی میان ذی‌نفعان گامی ضروری برای موفقیت توسعه گردشگری پایدار است. نقش‌های گوناگونی که سازمان‌های بنیادی مبتنی بر جامعه محلی ایفا می‌کنند، شامل ایجاد فرآیندهای تصمیم‌گیری، جذب و فراهم‌کردن مشارکت اعضا، بهبود وضعیت اقتصادی، تقویت توانمندی‌های جامعه، و ارائه خدمات به عنوان کانالی برای سازمان‌دهی جامعه محلی است [Pretorius & Nicolau, 2020]. این سازمان‌ها با تمرکز بر توانمندسازی، به عنوان کلید موفقیت و پایداری طرح‌های توسعه در حوزه منابع طبیعی عمل می‌کنند.

توانمندسازی به عنوان یکی از اصول اساسی توسعه مشارکتی، جایگاه مهمی در برنامه‌های توسعه دارد. بدون توجه به این مقوله، دستیابی به شاخص‌های رشد و توسعه پایدار از طریق مشارکت جوامع محلی در زمینه‌های مختلف ممکن نخواهد بود. بنابراین، برای توسعه پایدار و ارتقای مناطق محلی، باید توجه ویژه‌ای به شناسایی و بهره‌گیری از توانمندی‌ها، استعدادها و قابلیت‌های جوامع محلی شود. همچنین، بهره‌برداری از منابع طبیعی، سرمایه‌های اجتماعی، و فناوری‌های پیشرفته می‌تواند این فرآیند را تقویت کند [Torre & Wallet, 2016].

در این راستا، توانمندسازی جوامع محلی به عنوان یکی از ارکان اصلی طرح‌های مشارکتی در مدیریت منابع طبیعی شناخته می‌شود. این رویکرد نه تنها به توسعه پایدار کمک می‌کند، بلکه پایه‌گذار ارتقای

جامعه مورد هدف نیز شامل شهروندان، مدیران و مسئولان شهری در شهر محمودآباد بودند. حجم جامعه آماری ۳۱۸۴۴ نفر بوده که براساس روش کوکران حجم جامعه نمونه ۳۸۰ نفر محاسبه شد. افراد نمونه با استفاده از نمونه‌گیری اتفاقی ساده انتخاب شدند. داده‌های جمع‌آوری‌شده با استفاده از آزمون تی زوجی در نرم‌افزار SPSS 24 مورد تحلیل قرار گرفت.

نهایی باقی ماندند. پایایی پرسش‌نامه با استفاده از آزمون آلفای کرونباخ بررسی شد. پرسش‌نامه به صورت آزمایشی در بین ۳۰ نفر از جامعه آماری توزیع شد و داده‌ها با نرم‌افزار SPSS 24 تحلیل شدند. مقدار آلفای کرونباخ برای ابعاد اقتصادی، اجتماعی و زیست‌محیطی به‌ترتیب ۰/۸۵، ۰/۸۱ و ۰/۷۸ محاسبه شد که نشان‌دهنده پایایی قابل قبول ابزار است.

جدول (۱) مولفه‌ها و متغیرهای مرتبط با توانمندی جوامع محلی در راستای توسعه گردشگری پایدار

بُعد	معیار	شاخص	منبع
اقتصادی	اشتغال و درآمد	کاهش نرخ بیکاری، جذب شاغلان ماهر در گردشگری، افزایش رضایت جامعه محلی از [Pretorius & Nicolau, 2020; Badko et al., 2020]	درآمدهای حاصل از گردشگری، افزایش فرصت‌های اشتغال برای جوانان، افزایش قیمت زمین در محمودآباد و اطراف آن
	توزیع درآمد	و جذب نیروی مازاد در بخش گردشگری، افزایش درآمد شاغلان در بخش گردشگری در فصل [Benites-Lazaro & Mello-Théry, 2019]	فرصت‌های شغلی
	تقویت اقتصادی	ایجاد واحدهای اقتصادی محلی، افزایش حمایت از سرمایه‌گذاران کوچک محلی، [Moallemi et al., 2020; Nematollahi et al., 2019]	سرمایه‌گذاری دولت در بخش گردشگری، سرمایه‌گذاری بخش خصوصی در زمینه گردشگری
اجتماعی	تحولات اجتماعی و رفاهی	رضایت ساکنان محلی از ورود خدمات و زیرساخت‌های جدید ناشی از گردشگری، افزایش [Surya et al., 2020; Fatahi et al., 2020]	سطح توسعه رفاه اجتماعی از لحاظ بهداشت، آموزش و غیره، افزایش سطح آگاهی و دانش عمومی مردم نسبت به محیط خود
	حمایت از فرهنگ‌های	افزایش حمایت از صنایع دستی و موسیقی‌های محلی، حفظ آداب و رسوم و مراسم سنتی [Ramaano, 2023; Riahi et al., 2016]	بومی و میراث فرهنگی
	مشارکت اجتماعی	مشارکت مردم در اجرای طرح‌ها و برنامه‌های توسعه گردشگری، مشارکت مردم در معرفی [Sabaghian, 2020; Lahijanjan & Voskoe, 2016]	جاذبه‌های گردشگری به گردشگران، مشارکت زنان و دختران در ارائه خدمات گردشگری، ارتباط مردم محلی با گردشگران، شرکت در دوره‌های آموزشی جهت خدمات‌دهی به گردشگران
	توسعه	زیرساخت‌های افزایش سهولت دسترسی به محمودآباد از طریق بهبود معیار اصلی و فرعی، افزایش کیفیت [Khalid et al., 2019; Fall Soleiman & Hajipour, 2013]	محلی خدمات اجتماعی خدمات اسکان، غذا و حمل و نقل، در دسترس بودن خدمات اسکان و حمل و نقل و فرآورده‌های محلی
زیست‌محیطی	تغییرات کاربری	نسبت معکوس تغییرات کاربری اراضی کشاورزی و باغات به فعالیت‌های دیگر، نسبت [Franco & Tracey, 2019; Alborzimanesh et al., 2021]	معکوس ساخت‌وساز بدون برنامه در فضای طبیعی برای جذب گردشگر، بهره‌برداری از ظرفیت‌های طبیعی موجود در محمودآباد
	آلودگی محیط	رعایت پاکیزگی محیط، جمع‌آوری و دفع آب‌های سطحی، بهبود روش‌های دفع زباله، میزان [Achmad et al., 2021; Keivanfar & Lari, 2016; Abootalebi et al., 2019]	دسترس‌ی به خدمات بهداشتی، همکاری در حفظ و بهداشت محیط، نسبت معکوس تاثیر گردشگران بر آلودگی هوا
	تخریب محیط	نسبت معکوس میزان تخریب زیبایی‌های طبیعی، اعتقاد به حفاظت از طبیعت، نسبت [Fall Soleiman & Hajipour, 2013; Akbarzadeh et al., 2019]	معکوس کاهش گونه‌های گیاهی، نسبت معکوس کاهش گونه‌های جانوری

یافته‌ها

بیشترین گروه سنی مربوط به افراد ۴۹-۴۰ ساله بوده (۳۳/۱۶٪). تعداد زنان پاسخ‌گو با ۵۲/۸۹٪ از پاسخ‌گویان مرد بیشتر بود. بیشترین تعداد پاسخ‌گویان در سطح کارشناسی بوده (۳۹/۲۱٪) و کمترین تعداد مربوط به سطح دکتری بوده است (جدول ۲).

برای بررسی وضعیت بُعد اقتصادی در راستای توانمندسازی جوامع محلی محمودآباد برای توسعه گردشگری پایدار، از سه معیار اشتغال و درآمد، توزیع درآمد و فرصت‌های شغلی و تقویت اقتصادی استفاده شد که برای هر کدام از این معیارها، شاخص‌هایی تعریف شد (جدول ۳).

بررسی وضعیت شاخص‌های توانمندی جوامع محلی در بُعد اقتصادی حاکی از آن بود که در وضعیت موجود شهر محمودآباد،

جدول (۲) مشخصات جمعیتی افراد پاسخ‌گو به پرسش‌نامه

عوامل جمعیت‌شناختی	دسته‌بندی	تعداد	درصد
سن	۲۹-۲۰ سال	۳۷	۹/۷۴
	۳۹-۳۰ سال	۸۵	۲۲/۳۷
	۴۹-۴۰ سال	۱۲۶	۳۳/۱۶
	۵۹-۵۰ سال	۸۹	۲۳/۴۲
جنسیت	۶۰ سال و بیشتر	۴۳	۱۱/۳۲
	زن	۲۰۱	۵۲/۸۹
وضعیت تاهل	مرد	۱۷۹	۴۷/۱۱
	متاهل	۱۶۵	۴۳/۴۲
سطح تحصیلات	مجرد	۲۱۵	۵۶/۵۸
	دیپلم و فوق دیپلم	۶۹	۱۸/۱۶
	کارشناسی	۱۴۹	۳۹/۲۱
	کارشناسی ارشد	۱۲۴	۳۲/۲۶
	دکتری و بالاتر	۳۸	۱۰/۰۰

شاخص افزایش فرصت‌های اشتغال برای جوانان با میانگین ۳/۶۱ دارای بهترین وضعیت و شاخص افزایش درآمد شاغلان در بخش گردشگری در فصل گرم (میانگین ۱/۴۲) و شاخص ایجاد واحدهای اقتصادی محلی (میانگین ۱/۵۴) دارای نامناسب‌ترین وضعیت در بین شاخص‌های توانمندی جوامع محلی در راستای توسعه گردشگری پایدار محمودآباد در بُعد اقتصادی بود.

جدول ۳) میانگین وضعیت توانمندی جوامع محلی در حال حاضر و در صورت اجرای شاخص‌ها در راستای توسعه گردشگری پایدار محمودآباد در بُعد اقتصادی

معیار	شاخص	نماد	میانگین وضع موجود	میزان توانمندی جوامع محلی در صورت اجرای شاخص‌ها
اشتغال و درآمد	کاهش نرخ بیکاری	C ₁	۱/۰/۱۵±۷۹	۳/۲۳±۲/۸۶
	جذب شاغلان ماهر در گردشگری	C ₂	۲/۰/۳۲±۲۹	۳/۳۳±۲/۱۹
	افزایش رضایت جامعه محلی از درآمدهای حاصل از گردشگری	C ₃	۲/۰/۲۵±۷۸	۲/۰۲±۳/۰۵
	افزایش فرصت‌های اشتغال برای جوانان	C ₄	۳/۰/۳۷±۶۱	۲/۲۱±۳/۲۲
	افزایش قیمت زمین در محمودآباد و اطراف آن	C ₅	۲/۰/۳۱±۸۹	۳/۰۲±۳/۳۹
توزیع درآمد و فرصت‌های شغلی	جذب نیروی مازاد در بخش گردشگری	C ₆	۲/۰/۲۹±۶۳	۳/۱۲±۳/۵۹
	افزایش درآمد شاغلان در بخش گردشگری در فصل گرم	C ₇	۱/۰/۱۶±۴۲	۲/۱۴±۲/۷۱
	افزایش قدرت خرید جامعه محلی	C ₈	۱/۰/۲۸±۹۴	۳/۱۶±۳/۴۸
تقویت اقتصادی	ایجاد واحدهای اقتصادی محلی	C ₉	۱/۰/۱۶±۵۴	۳/۰۹±۳/۱۱
	افزایش حمایت از سرمایه‌گذاران کوچک محلی	C ₁₀	۲/۰/۳۱±۱۹	۳/۱۲±۳/۶۸
	سرمایه‌گذاری دولت در بخش گردشگری	C ₁₁	۱/۰/۲۰±۹۱	۲/۱۷±۳/۳۰
	سرمایه‌گذاری بخش خصوصی در زمینه گردشگری	C ₁₂	۱/۰/۱۳±۸۳	۳/۷۷±۳/۵۸

جدول ۴) میانگین وضعیت توانمندی جوامع محلی در حال حاضر و در صورت اجرای شاخص‌ها در راستای توسعه گردشگری پایدار محمودآباد در بُعد اجتماعی

معیار	شاخص	نماد	میانگین وضع موجود	توانمندی جوامع محلی در صورت اجرای شاخص‌ها
تحولات اجتماعی و رفاهی	رضایت ساکنان محلی از ورود خدمات و زیرساخت‌های جدید ناشی از گردشگری	S ₁	۱/۰/۱۴±۲۶	۳/۳۳±۴/۱۸
	افزایش سطح توسعه رفاه اجتماعی از لحاظ بهداشت، آموزش و غیره	S ₂	۲/۰/۲۰±۰۴	۳/۰۷±۳/۳۵
	افزایش سطح آگاهی و دانش عمومی مردم نسبت به محیط خود	S ₃	۲/۰/۲۵±۳۹	۳/۴۷±۳/۸۰
حمایت از فرهنگ‌های بومی و میراث فرهنگی	افزایش حمایت از صنایع دستی و موسیقی‌های محلی	S ₄	۲/۰/۳۲±۸۷	۲/۹۱±۴/۱۴
	حفظ آداب و رسوم و مراسم سنتی منحصر به فرد محمودآباد	S ₅	۲/۰/۳۵±۷۰	۲/۲۰±۳/۷۲
	میزان تغییر در ارزش‌ها و فرهنگ مردم محلی در اثر ورود گردشگران	S ₆	۲/۰/۲۷±۳۲	۳/۳۱±۳/۹۸
	فعالیت‌های تبلیغاتی برای جذب گردشگر	S ₇	۲/۰/۳۲±۹۹	۲/۹۹±۳/۸۴
مشارکت اجتماعی	مشارکت مردم در اجرای طرح‌ها و برنامه‌های توسعه گردشگری	S ₈	۳/۰/۳۶±۴۵	۲/۸۷±۳/۳۳
	مشارکت مردم در معرفی جاذبه‌های گردشگری به گردشگران	S ₉	۲/۰/۳۴±۴۹	۳/۰۱±۳/۸۱
	مشارکت زنان و دختران در ارائه خدمات گردشگری	S ₁₀	۲/۰/۲۷±۵۱	۲/۹۷±۳/۵۳
	ارتباط مردم محلی با گردشگران	S ₁₁	۲/۰/۳۰±۴۱	۳/۱۲±۳/۵۳
	شرکت در دوره‌های آموزشی جهت خدمات‌دهی به گردشگران	S ₁₂	۱/۰/۸۹±۱۰	۲/۸۸±۳/۵۳
توسعه زیرساخت‌های محلی خدمات اجتماعی	افزایش دسترسی به محمودآباد از طریق بهبود معابر اصلی و فرعی	S ₁₃	۱/۰/۱۰±۱۷	۳/۱۱±۳/۲۵
	افزایش کیفیت خدمات اسکان، غذا و حمل و نقل	S ₁₄	۲/۰/۲۶±۴۶	۲/۸۸±۳/۸۷
	در دسترس بودن خدمات اسکان و حمل و نقل و فرآورده‌های محلی	S ₁₅	۲/۰/۲۳±۵۲	۲/۱۱±۳/۶۴

اجتماعی استفاده شد که برای هر کدام از این معیارها، شاخص‌هایی تعریف شد (جدول ۴).

بررسی وضعیت شاخص‌های مورد مطالعه بُعد اجتماعی نشان داد که در وضعیت موجود شهر محمودآباد، شاخص مشارکت مردم در اجرای طرح‌ها و برنامه‌های توسعه گردشگری (میانگین ۳/۴۵) دارای بهترین وضعیت و شاخص افزایش سهولت دسترسی به محمودآباد از طریق بهبود معابر اصلی و فرعی (میانگین ۱/۱۷) و شاخص شرکت در دوره‌های آموزشی برای خدمات‌دهی به گردشگران (میانگین ۱/۲۰) دارای بدترین وضعیت در بین شاخص‌های

همچنین، شاخص افزایش حمایت از سرمایه‌گذاران کوچک محلی با میانگین ۳/۶۸ و شاخص جذب نیروی مازاد در بخش گردشگری (میانگین ۳/۵۹) دارای بیشترین تأثیر در بین شاخص‌های توانمندی جوامع محلی در راستای توسعه گردشگری پایدار محمودآباد در بُعد اقتصادی بودند.

برای بررسی وضعیت بُعد اجتماعی در راستای توانمندسازی جوامع محلی محمودآباد برای توسعه گردشگری پایدار، از چهار معیار تحولات اجتماعی و رفاهی، حمایت از فرهنگ‌های بومی و میراث فرهنگی، مشارکت اجتماعی و توسعه زیرساخت‌های محلی خدمات

توانمندی جوامع محلی در راستای توسعه گردشگری پایدار محمودآباد در بُعد اجتماعی بودند.

وضعیت میزان توانمندی جوامع محلی در شهر محمودآباد در صورت اجرای شاخص‌ها در بُعد اجتماعی نشان داد که شاخص در دسترس بودن خدمات اسکان و حمل و نقل و فرآورده‌های محلی و شاخص رضایت ساکنان محلی از ورود خدمات و زیرساخت‌های

جدید ناشی از گردشگری دارای بیشترین تاثیر در بین شاخص‌های توانمندی جوامع محلی در راستای توسعه گردشگری پایدار محمودآباد در بُعد اجتماعی بودند.

در راستای بررسی زیست‌محیطی از سه معیار تغییرات کاربری، آلودگی محیطی و تخریب محیط استفاده شد که برای هر کدام از این معیارها، شاخص‌هایی تعریف شد (جدول ۵).

جدول ۵) میانگین وضعیت توانمندی جوامع محلی در حال حاضر و در صورت اجرای شاخص‌ها در راستای توسعه گردشگری پایدار محمودآباد در بُعد زیست‌محیطی

معیار	شاخص	نماد	میانگین	وضع موجود	میزان توانمندی جوامع محلی در صورت اجرای شاخص‌ها
تغییرات کاربری	نسبت معکوس تغییرات کاربری اراضی کشاورزی و باغات به فعالیت‌های دیگر	E ₁	۲/۰/۲۶±۵۶	۳/۲۲±۴/۲۱	
	نسبت معکوس ساخت‌وساز بدون برنامه در فضای طبیعی برای جذب گردشگر	E ₂	۲/۰/۲۵±۲۶	۳/۰۸±۴/۴۲	
	پهره‌برداری از ظرفیت‌های طبیعی موجود در محمودآباد	E ₃	۲/۰/۲۹±۵۱	۴/۱۸±۴/۲۸	
آلودگی محیط	رعایت پاکیزگی محیط	E ₄	۲/۰/۲۵±۸۰	۲/۹۹±۴/۰۷	
	جمع‌آوری و دفع آب‌های سطحی	E ₅	۲/۰/۲۱±۶۵	۲/۹۸±۳/۸۰	
	بهبود روش‌های دفع زباله	E ₆	۲/۰/۳۳±۸۸	۲/۲۸±۳/۸۸	
	میزان دسترسی به خدمات بهداشتی	E ₇	۲/۰/۳۵±۷۵	۳/۱۱±۳/۶۴	
	همکاری در حفظ و بهداشت محیط	E ₈	۲/۰/۲۷±۹۹	۳/۱۷±۴/۰۹	
	نسبت معکوس تاثیر گردشگران بر آلودگی هوا	E ₉	۱/۰/۲۱±۹۵	۳/۱۱±۴/۱۱	
تخریب محیط	نسبت معکوس میزان تخریب زیبایی‌های طبیعی	E ₁₀	۱/۰/۱۸±۷۷	۳/۷۷±۴/۴۴	
	اعتقاد به حفاظت از طبیعت	E ₁₁	۲/۰/۳۰±۸۲	۳/۱۱±۴/۵۹	
	نسبت معکوس کاهش گونه‌های گیاهی	E ₁₂	۲/۰/۳۴±۹۴	۳/۲۱±۴/۲۹	
	نسبت معکوس کاهش گونه‌های جانوری	E ₁₃	۲/۰/۲۹±۸۰	۳/۷۱±۳/۶۵	

جدول ۶) آزمون نمونه‌های زوجی معیارها به منظور بررسی تفاوت میانگین‌های وضع موجود شهر محمودآباد و میزان توانمندی جوامع محلی در راستای توسعه گردشگری در شهر محمودآباد در صورت اجرای شاخص‌ها

معیارها	تفاوت‌های زوجی (اختلاف میانگین)	آماره t	سطح معناداری (Sig)	اولویت
اشتغال و درآمد	-۱/۸۸	-۴۵/۴۵۹	۰/۰۰۱	۲
توزیع درآمد و فرصت‌های شغلی	-۱/۳۷	-۵۳/۱۵۷	۰/۰۰۲	۵
تقویت اقتصادی	-۱/۹۲	-۶۳/۵۴۰	۰/۰۰۱	۱
تحولات اجتماعی و رفاهی	-۱/۰۱	-۳۷/۳۹۳	۰/۰۰۱	۹
حمایت از فرهنگ‌های بومی و میراث فرهنگی	-۱/۲۸	-۲۹/۳۶۳	۰/۰۰۱	۶
مشارکت اجتماعی	-۱/۶۳	-۷۹/۲۷۰	۰/۰۰۲	۳
توسعه زیرساخت‌های محلی خدمات اجتماعی	-۱/۱۲	-۳۶/۴۸۴	۰/۰۰۲	۸
تغییرات کاربری	-۱/۴۲	-۳۹/۲۰۷	۰/۰۰۱	۴
آلودگی محیط	-۱/۲۶	-۵۳/۴۱۸	۰/۰۰۱	۷
تخریب محیط	-۰/۸۸	-۲۲/۴۸۶	۰/۰۰۲	۱۰

توسعه گردشگری پایدار محمودآباد در بُعد زیست‌محیطی خواهند بود.

وضعیت شاخص‌های توانمندی جوامع محلی در راستای توسعه گردشگری پایدار در شهر محمودآباد مورد بررسی قرار گرفت که به منظور تحلیل وضعیت توانمندی جوامع محلی در راستای توسعه گردشگری شهر محمودآباد از آزمون t زوجی استفاده شد (جدول ۶). جدول ۶ نشان داد که آماره t در تمامی معیارها منفی بود ($p < ۰/۰۵$) و در نتیجه وضعیت تمامی معیارهای توانمندی جوامع محلی در راستای توسعه گردشگری در شهر محمودآباد در دو زمان قبل (وضع موجود) و بعد از اجرای شاخص‌ها با هم متفاوت بود.

بررسی وضعیت شاخص‌ها در بُعد زیست‌محیطی حاکی از آن بود که شاخص همکاری در حفظ و بهداشت محیط (میانگین ۲/۹۹) دارای بهترین وضعیت و شاخص نسبت معکوس میزان تخریب زیبایی‌های طبیعی (میانگین ۱/۷۷) و شاخص نسبت معکوس تاثیر گردشگران بر آلودگی هوا (میانگین ۱/۹۵) دارای بدترین وضعیت در بین شاخص‌های توانمندی جوامع محلی در راستای توسعه گردشگری پایدار محمودآباد در بُعد زیست‌محیطی بودند.

در صورت اجرای شاخص‌ها در بُعد زیست‌محیطی، میزان تخریب زیبایی‌های طبیعی (میانگین ۴/۴۴) دارای بیشترین تاثیر معکوس است و از مهمترین شاخص‌های توانمندی جوامع محلی در راستای

با این حال، توسعه گردشگری بدون برنامه‌ریزی ممکن است چالش‌هایی را نیز به همراه داشته باشد. از جمله این چالش‌ها می‌توان به تراکم جمعیت، افزایش فشار بر منابع طبیعی و تغییرات در بافت فرهنگی محلی اشاره کرد. برای مثال، پژوهش‌هایی نشان داده‌اند که ورود گسترده گردشگران ممکن است سبک زندگی و ارزش‌های فرهنگی جوامع میزبان را دچار تغییر کند، که نیازمند مدیریت هوشمندانه است تا اثرات منفی این تغییرات به حداقل برسد. حاتمی‌نژاد و شریفی تاکید کرده‌اند که برنامه‌ریزی موثر گردشگری شهری می‌تواند به توسعه پایدار شهری از طریق بهبود زیرساخت‌ها و خدمات کمک کند [Hatami Nejad & Sharifi, 2015]. گردشگری با افزایش تقاضا برای کالاها و خدمات، از کسب‌وکارهای محلی حمایت کرده و موجب رونق اقتصادی در سطح جامعه می‌شود. مناطق دارای بخش گردشگری پویا، رشد چشمگیری در صنایع خرده‌فروشی، مهمان‌نوازی و خدمات تجربه می‌کنند. این رشد نه تنها پایداری و تقویت کسب‌وکارهای موجود را در پی دارد، بلکه به تشویق کارآفرینی جدید و ایجاد فرصت‌های اقتصادی نوین نیز کمک می‌کند.

گردشگری شهری همچنین به تبادل فرهنگی میان بازدیدکنندگان و ساکنان محلی کمک کرده و به غنای بافت اجتماعی جوامع میزبان می‌افزاید. این تعامل فرهنگی می‌تواند حس درک و احترام متقابل را میان گروه‌های مختلف تقویت کرده و به حفظ میراث فرهنگی و ارزش‌های بومی کمک کند. با این حال، ورود گسترده گردشگران ممکن است مشکلاتی چون ازدحام، تغییرات در فرهنگ محلی و فشار بر منابع زیرساختی را به دنبال داشته باشد [Haghlesan & Arbabi Bostan Abad, 2023].

تاثیرات گردشگری شهری بر کیفیت زندگی ساکنان چندوجهی است. از یک سو، گردشگری می‌تواند با تقویت غرور اجتماعی و افزایش فرصت‌های اقتصادی، سطح رضایت عمومی را بالا ببرد. حفظ و ارتقای فرهنگ محلی و مشارکت ساکنان در ارائه خدمات گردشگری از دیگر پیامدهای مثبت این صنعت است. از سوی دیگر، گردشگری ممکن است پیامدهای منفی نیز به همراه داشته باشد، از جمله افزایش هزینه‌های زندگی، گرانی قیمت املاک و تغییرات در ارزش زمین. همان‌طور که /براهیم‌نیا سماکوش و همکاران اشاره کرده‌اند، هرچند گردشگری منبع درآمدی جدید ایجاد می‌کند، افزایش قیمت‌ها و تغییرات در ارزش زمین ممکن است به جابه‌جایی ساکنان قدیمی و تغییر ترکیب اجتماعی منطقه منجر شود [Ebrahimnia Samakush et al., 2013].

در عین حال، تاثیرات مثبت اقتصادی و فرهنگی گردشگری نیازمند مدیریت صحیح و برنامه‌ریزی دقیق است تا از پیامدهای منفی مانند تغییرات ناخواسته در بافت اجتماعی و فرهنگی جوامع میزبان جلوگیری شود. برنامه‌ریزی‌های پایدار می‌تواند به تعادل میان توسعه اقتصادی، حفاظت از منابع طبیعی و ارتقای کیفیت زندگی ساکنان کمک کند. به همین دلیل، سیاست‌گذاران و مدیران شهری باید توجه ویژه‌ای به مشارکت جوامع محلی در فرآیند تصمیم‌گیری

بر این اساس هرچه تفاوت‌های زوجی (اختلاف میانگین) در یک معیار بیشتر باشد، اختلاف معیارهای توانمندی جوامع محلی در راستای توسعه گردشگری در شهر محمودآباد در دو زمان قبل (وضع موجود) و بعد از اجرای شاخص‌ها بیشتر است. بنابراین هرچه تفاوت‌های زوجی در معیارها بیشتر باشد، ارایه راهبردها و سیاست‌ها در این معیارها در اولویت قرار می‌گیرد.

براساس اولویت‌بندی معیارهای توانمندی جوامع محلی در راستای توسعه گردشگری در شهر محمودآباد براساس تفاوت‌های زوجی، معیارهای تقویت اقتصادی، اشتغال و درآمد و همچنین مشارکت اجتماعی دارای اولویت بالاتری بودند.

بحث

هدف از این پژوهش، بررسی توانمندسازی جوامع محلی به منظور توسعه گردشگری پایدار با تاکید بر توان‌های طبیعی در شهر محمودآباد بود. با توجه به وجود توانمندی‌های طبیعی متعدد در محدوده مورد مطالعه چون ساحل پلاژ، رودخانه شهری، آب‌بندان در ضلع جنوبی شهر، فضای سبز و دیگر منابع طبیعی، توسعه گردشگری شهری می‌تواند اثرات اقتصادی قابل توجهی در توانمندسازی جوامع محلی داشته باشد. توسعه این نوع گردشگری، از طریق جذب بیشتر گردشگران، به رونق صنعت گردشگری منجر شده و فرصت‌های شغلی متنوعی را برای جوانان و سایر اعضای جامعه محلی ایجاد می‌کند. این فرصت‌های شغلی می‌تواند به بهبود اقتصادی و کاهش بیکاری در منطقه کمک شایانی کند.

گردشگری شهری به طور گسترده‌ای به عنوان عاملی کلیدی برای ایجاد فرصت‌های شغلی شناخته می‌شود. مطالعات مختلف نشان داده‌اند که این حوزه از گردشگری توانسته است نرخ بیکاری را، به‌ویژه در میان جوانان، به طور قابل ملاحظه‌ای کاهش دهد. برای مثال، مطالعه‌ای در شهر سمنجان تایید کرده است که توسعه گردشگری شهری تاثیر مثبتی بر افزایش اشتغال و بهبود سطح درآمد داشته و ارتباط مستقیمی بین ایجاد مناطق تفریحی و فرصت‌های شغلی ایجاد کرده است [Parvin et al., 2020]. علاوه بر این، مطیعی /لنگرودی و رضایی /آزادی نیز گزارش داده‌اند که توسعه گردشگری در سد ارومیه باعث ایجاد فرصت‌های شغلی بیشتری برای ساکنان محلی شده و نقش مثبتی در بهبود وضعیت اقتصادی جامعه ایفا کرده است [Motie Langroudi & Rezaei Azadi, 2013].

بررسی‌های تکمیلی نشان می‌دهند که توسعه گردشگری شهری نه تنها تاثیر اقتصادی بلکه تاثیرات اجتماعی و فرهنگی مهمی نیز دارد. از یک سو، افزایش گردشگری موجب رونق صنایع وابسته به خدمات گردشگری، مانند هتل‌داری، رستوران‌ها و حمل و نقل، شده و به ایجاد فرصت‌های جدید برای کارآفرینی و سرمایه‌گذاری محلی کمک می‌کند. از سوی دیگر، ارتباطات فرهنگی میان گردشگران و جوامع محلی می‌تواند به تقویت هویت فرهنگی، تبادل دانش و تجربه و ارتقای سطح آگاهی اجتماعی در هر دو طرف منجر شود.

و طراحی برنامه‌های گردشگری داشته باشند تا این فرآیند با نیازها و خواسته‌های آنها همخوانی داشته باشد.

تأثیرات زیست‌محیطی گردشگری شهری نباید نادیده گرفته شود. افزایش تعداد بازدیدکنندگان معمولاً به ازدحام، آلودگی و فشار بر منابع طبیعی و زیرساخت‌های محلی منجر می‌شود. این مسایل می‌توانند آسیب‌های جدی به محیط زیست وارد کنند و کیفیت زندگی ساکنان محلی را تحت تأثیر قرار دهند. حق‌لسان و اربابی *بستان آباد* [Haghlesan & Arbabi Bostan Abad, 2023] بر ضرورت استفاده از استراتژی‌های مدیریتی موثر و اتخاذ شیوه‌های پایدار در توسعه گردشگری شهری تأکید دارند تا ضمن حفاظت از محیط زیست، شرایط لازم برای جذب و پذیرش گردشگران فراهم شود. مطالعات متعدد مزایای اقتصادی گردشگری شهری را به‌ویژه در ایجاد اشتغال و افزایش درآمدزایی برجسته کرده‌اند. به عنوان مثال، مطالعات انجام‌شده در شهرهای مختلف، از جمله پژوهش اسکندر [Iskandar, 2020]، نشان داده است که تاسیسات تفریحی و خدمات گردشگری تأثیر مستقیمی بر افزایش فرصت‌های شغلی و ارتقای سطح رفاه اقتصادی جامعه محلی دارند. این تأثیرات اقتصادی نه‌تنها محدود به ایجاد شغل‌های مرتبط با گردشگری است، بلکه صنایع وابسته مانند هتل‌ها، رستوران‌ها، فروشگاه‌ها و خدمات حمل و نقل نیز از رشد گردشگری بهره‌مند می‌شوند.

در کنار تأثیرات اقتصادی مثبت، تبادل فرهنگی ناشی از گردشگری نیز به عنوان یکی از مزایای اصلی این صنعت شناخته می‌شود. این تعامل فرهنگی می‌تواند به تقویت آگاهی و درک متقابل میان بازدیدکنندگان و جوامع محلی منجر شود و از طریق تبادل ایده‌ها و ارزش‌ها، به غنای فرهنگی و اجتماعی هر دو گروه کمک کند. با این حال ابراهیم‌نیا سماکوش و همکاران [Ebrahimnia Samakush et al., 2013] نسبت به اختلالات اجتماعی بالقوه‌ای که ممکن است از ورود بازدیدکنندگان ناشی شود، هشدار داده‌اند. این اختلالات شامل تغییرات در سبک زندگی، کاهش احساس هویت محلی و حتی بروز تنش‌های فرهنگی میان ساکنان و گردشگران است. در این راستا، تأکید بر حفظ تعادل میان نیازهای گردشگران و حفاظت از فرهنگ محلی و بومی، امری ضروری به نظر می‌رسد.

یکی دیگر از پیامدهای مهم و اساسی توسعه گردشگری، ارتقای زیرساخت‌های شهری است. افزایش تعداد گردشگران اغلب نیاز به بهبود جاده‌ها، سیستم حمل و نقل عمومی، راه‌آهن، فرودگاه‌ها و دیگر امکانات رفاهی و عمومی را افزایش می‌دهد. این پیشرفت‌ها نه‌تنها دسترسی و تجربه گردشگران را تسهیل کرده و بهبود می‌بخشند، بلکه جوامع محلی نیز از این امکانات بهره‌مند می‌شوند. به‌ویژه در شهرهایی مانند محمودآباد، که دارای منابع طبیعی ارزشمند و ظرفیت‌های گردشگری فراوان هستند، سرمایه‌گذاری در زیرساخت‌های پایدار می‌تواند نقش مهمی در ارتقای کیفیت زندگی ساکنان ایفا کند. همچنین این توسعه زیرساخت‌ها، امکان بهره‌برداری بهینه از منابع طبیعی و افزایش ماندگاری گردشگران در منطقه را فراهم می‌کند.

علاوه بر این، توسعه گردشگری با تأمین درآمدهای مالی قابل توجه، می‌تواند نقش بسزایی در حفاظت و بهسازی محیط زیست ایفا کند. از جمله اقدامات ممکن در این زمینه می‌توان به تخصیص بخشی از درآمدهای گردشگری برای حفظ و احیای زیستگاه‌های طبیعی، مدیریت پسماندها و کاهش آلودگی‌های محیطی اشاره کرد. این موضوع از سوی صمدی پرویزنژاد و اخوان [Samadi Parviznezhad & Akhavan, 2021] نیز مورد تأکید قرار گرفته است. آنها بیان کرده‌اند که صنعت گردشگری نه‌تنها از طریق هزینه‌های مستقیم گردشگران و ایجاد اشتغال به تقویت اقتصاد شهری کمک می‌کند، بلکه با مدیریت صحیح منابع مالی می‌تواند به حفظ منابع طبیعی و کاهش آسیب‌های زیست‌محیطی منجر شود. برنامه‌ریزی دقیق و هوشمندانه در این حوزه ضروری است تا توسعه گردشگری به گونه‌ای انجام شود که ضمن ارتقای زیرساخت‌ها و افزایش ظرفیت پذیرش گردشگران، منابع طبیعی و محیط زیست از خطرات احتمالی مصون بمانند. این برنامه‌ریزی باید با مشارکت جوامع محلی و در نظر گرفتن نیازها و اولویت‌های آنها صورت گیرد تا علاوه بر بهره‌مندی از مزایای اقتصادی و فرهنگی، پایداری محیطی و اجتماعی نیز تضمین شود. چنین رویکردی می‌تواند محمودآباد را به الگویی موفق در توسعه پایدار گردشگری تبدیل کند. پویایی اجتماعی گردشگری شهری ابعاد متعددی دارد. همان‌گونه که حاتمی‌نژاد و شریفی [Hatami Nejad & Sharifi, 2015] اشاره کرده‌اند، گردشگری می‌تواند با ایجاد تبادل فرهنگی به پایداری اجتماعی کمک کند، اما این تأثیرات اغلب با چالش‌هایی همچون فشار بر منابع محلی و تغییر در الگوهای اجتماعی جوامع همراه است. افزایش تعداد بازدیدکنندگان می‌تواند نظم اجتماعی و پویایی‌های جوامع محلی را تغییر دهد، که مدیریت این تغییرات نیازمند برنامه‌ریزی دقیق و جامع است.

نتایج پژوهش حاضر نیز با برخی از مطالعات پیشین همخوانی دارد. قاسمی و همکاران [Ghasemi et al., 2023] در پژوهش خود که به تحلیل اثرات اکوتوریسم در توانمندسازی جوامع محلی شهرستان سوادکوه پرداخته‌اند، بر مولفه‌های مشابهی تأکید کرده‌اند و نتایج پژوهش حاضر را تقویت می‌کنند. علاوه بر این، منوچهری و همکاران [Manouchehri et al., 2021] در تدوین راهبردهای توانمندسازی جوامع محلی برای توسعه پایدار نواحی روستایی، بخشی از نتایج مطالعه حاضر را تأیید کرده‌اند. همچنین، فتاحی و همکاران [Fatahi et al., 2020] با تمرکز بر شناسایی عوامل موثر بر مشارکت شهروندان و گردشگران در حفاظت از محیط زیست در محمودآباد، یافته‌هایی آرایه داده‌اند که همراستا با بخشی از نتایج پژوهش حاضر است.

در راستای توسعه گردشگری پایدار، آرایه فعالیت‌های تفریحی و ورزشی نوآورانه می‌تواند جذابیت منطقه را افزایش دهد. برنامه‌هایی مانند برگزاری مسابقات ورزشی، آرایه فعالیت‌های آبی و کوهنوردی، یا استفاده از فناوری‌های نوین مانند نمایش‌های نورپردازی (لایت‌ینگ شو)، پخش صدای طبیعت، نمایش فیلم‌هایی از آداب و

منابع

- Abootalebi A, Mirkiaei H, Ahjaee A (2019). Empowering local communities in protecting the biodiversity of Miankaleh Wetland. Proceedings of the 23th National Conference on Regional Challenges, Crises and Environmental Opportunities in Iran. Tehran: CIVILICA. [Persian]
- Achmad W, Willya R, Kunyanti SA, Mujiono M (2021). Community empowerment-based corporate social responsibility program in Panglima Raja Village. International Journal on Social Science, Economics and Art, 11(1):12-19.
- Akbarzadeh P, Kaboli S, Rajabi MR (2019). The role of empowering local communities in sustainable management of natural resources (case study: Rameh District, Aradan County). New Perspectives in Human Geography. 12(1):573-594. [Persian]
- Al Haija AA (2011). Jordan: Tourism and conflicts with local communities. Habitant International. 35(1):93-100.
- Alborzimanesh M, Imani Harsini J, Danehkar A, Robati M, Alambaigi A (2021). An analytical survey of the adaptation of biosphere reserve zoning with the zoning of protected areas in Iran. Sustainability, Development and Environment. 2(3):1-19. [Persian]
- Badko B, Ghasemi Siani M, Ranjbaraki A, Shambiati MH, Shakiba A (2020). Assessing the livelihood capital of mountainous villages with a sustainable livelihood approach (case study: Kouhshah rural district, Ahmadi district-Hormozgan). Journal of Geographical Studies of Mountainous Areas. 1(3):53-65. [Persian]
- Benites-Lazaro LL, Mello-Théry NA (2019). Empowering communities? Local stakeholders' participation in the clean development mechanism in Latin America. World Development. 114:254-266.
- Butler RW (1999). Sustainable tourism: A state-of-the-art review. Tourism Geographies. 1(1):7-25.
- Cheia C (2019). Ecotourism: Definition and concepts. Journal of Tourism. (15):56-60.
- Cuthill M (2002). Exploratory research: Citizen participation, local government and sustainable development in Australia. Sustainable Development. 10(2):79-89.
- Domínguez-Gómez JA, Teresa González-Gómez T (2017). Analysing stakeholders' perceptions of golf-course-based tourism: A proposal for developing sustainable tourism projects. Tourism Management. 63:135-143.
- Ebrahimnia Samakush S, Khaksar A, Latifi G, Damadi M (2013). Assessing the role of urban tourism in economic-environmental development of the city of Babolsar. Journal of Urban Economics and Management. 1(3):17-31. [Persian]
- Eghbali M, Motevali S, Janbaz Ghobadi Gh, Gholami S (2021). Resilience of border cities against floods: A case study of the border city of Mahmoudabad. Journal of Border Studies. 9(33). [Persian]
- Eligh J, Welford R, Ytterhus B (2002). The production of sustainable tourism: Concepts and examples from Norway. Sustainable Development. 10(4):223-234.
- Fall Soleiman M, Hajipour M (2013). Examination of female role in sustainable local development. Women's Studies Sociological and Psychological. 11(3):27-52. [Persian]
- Fatahi N, Ebrahimi Jamnani L, Bozorgmehr K, Haghazad A (2020). Factors affecting the participation of citizens and tourists for environment protection (a case study of Mahmoudabad). Geographical Journal of Tourism Space.

رسوم منطقه، و ایجاد امکاناتی برای پیاده‌روی در طبیعت می‌تواند گردشگری را در این منطقه به طور چشمگیری تقویت کند. به‌ویژه در منطقه‌ای با حساسیت‌های طبیعی، اجرای چنین فعالیت‌هایی باید به گونه‌ای باشد که تعادل اکولوژیکی حفظ شده و از آلودگی و تخریب منابع طبیعی جلوگیری شود.

در نهایت، توسعه گردشگری پایدار شهری در محدوده مورد مطالعه می‌تواند از طریق توانمندسازی جوامع محلی و بهره‌گیری از توان‌های طبیعی منطقه به پیشرفت دست یابد. این توسعه، علاوه بر سودآوری اقتصادی و اجتماعی، باید بر حفظ محیط زیست و تضمین پایداری منابع طبیعی متمرکز باشد. اگرچه فعالیت‌های گردشگری می‌توانند نقش مهمی در ایجاد اشتغال و بهبود زیرساخت‌های منطقه ایفا کنند، برنامه‌ریزی هوشمندانه و استفاده بهینه از منابع ضروری است تا این توسعه با کمترین خسارت و بیشترین منفعت همراه باشد. این رویکرد می‌تواند هم رفاه ساکنان محلی و هم حفاظت از محیط زیست را تضمین کند و در نهایت به ایجاد یک مدل پایدار برای توسعه گردشگری شهری منجر شود.

این پژوهش با محدودیت‌هایی نیز همراه بوده است؛ از جمله اینکه انجام مطالعه موردی صرفاً در شهر محمودآباد و در سال ۱۴۰۳ که تعمیم‌پذیری نتایج را محدود می‌کند، استفاده از نمونه‌گیری تصادفی ساده برای ۳۸۰ نفر که احتمال نمایندگی ناکامل برخی گروه‌های جامعه را در پی دارد، به‌کارگیری پرسشنامه بسته با مقیاس لیکرت که ممکن است نتواند عمق دیدگاه‌ها را به‌طور کامل منعکس کند و بی‌توجهی نسبی به پرسش‌های باز، محدودیت تحلیل داده‌ها به نرم‌افزار SPSS نسخه ۲۴ و آزمون تی زوجی با وجود امکان استفاده از روش‌ها و نرم‌افزارهای پیشرفته‌تر، تمرکز بیشتر بر ظرفیت‌های طبیعی و ابعاد اقتصادی، اجتماعی و زیست‌محیطی و بررسی کمتر ابعاد سیاسی، فرهنگی و فناورانه.

نتیجه‌گیری

در بُعد اقتصادی، اشتغال جوانان وضعیت خوبی دارد، اما درآمد فصلی و ایجاد واحدهای اقتصادی ضعیف هستند. در بُعد اجتماعی، مشارکت مردم مثبت ارزیابی شده، اما دسترسی و آموزش نیازمند تقویت است. در بُعد زیست‌محیطی، همکاری در حفظ محیط خوب است، اما تخریب طبیعت و آلودگی چالش‌هایی جدی هستند. اجرای شاخص‌ها تفاوت چشمگیری ایجاد می‌کند و اولویت با اشتغال، درآمد و مشارکت اجتماعی است.

تشکر و قدردانی: موردی وجود ندارد.

تاییدیه اخلاقی: موردی وجود ندارد.

تعارض منافع: این مقاله برگرفته از رساله نویسنده اول است.

سهم نویسندگان: زینب رضایی‌تبار (نویسنده اول)، نگارنده مقدمه/روش‌شناس/نگارنده بحث (۵۰٪)؛ صدرالدین متولی (نویسنده دوم)، نگارنده بحث/نگارنده مقدمه (۲۵٪)؛ غلامرضا جانباز قبادی (نویسنده سوم)، نگارنده مقدمه/نگارنده بحث (۲۵٪)

منابع مالی: موردی وجود ندارد.

the sustainable development of rural areas (case study: Villages of Bazan District, Javanrood). *Journal of Rural Research*. 12(3):502-519. [Persian]

- Moallelemi EA, Malekpour S, Hadjikalakou M, Raven R, Szetey K, Ningrum D, et al (2020). Achieving the sustainable development goals requires transdisciplinary innovation at the local scale. *One Earth*. 3(3):300-313.

- Motie Langroudi H, Rezaei Azadi M (2013). The evaluation of tourism economy from host community's view point in Oromee-e band resort. *Economy*. 2(4):75-91. [Persian]

- Nematollahi MJ, Kaboli SH, Yazdani M, Mohammadi Y (2019). Rural women's microfinance funds mediator to change in environmental attitudes and desert control and management-Case study: Carbon sequestration project, south Khorasan. *Iranian Journal of Range & Desert Research*. 26(1):103-116. [Persian]

- Parvin M, Razavian M, Tavakolinia J (2020). Importance of urban tourism planning in Tehran with economic approach. *Journal of Tourism Hospitality Research*. 7(2):95-110. [Persian]

- Pretorius R, Nicolau M (2020). Empowering communities to drive sustainable development: Reflections on experiences from rural South Africa. In: *Universities and sustainable communities: Meeting the goals of the agenda 2030*. Cham: Springer.

- Ramaano AI (2023). Geographical information systems in sustainable rural tourism and local community empowerment: A natural resources management appraisal for Musina Municipality' Society. *Local Development and Society*. 4(1):74-105.

- Riahi V, Javan F, Dehghani N (2016). Analysis viewpoint of training among villagers to protect the environment in rural areas (case study: Rezvanshahr city). *Human & Environment*. 14(4):67-78. [Persian]

- Sabaghian H (2020). Environment and local communities. *Bomkoreh*. 4(1):3-4. [Persian]

- Samadi Parviznejad P, Akhavan AN (2021). Impact of the tourism industry scenarios in urban economy: (case study Tabriz). *International Journal of Innovation in Management Economics and Social Sciences*. 1(1):1-15.

- Surya B, Syafri S, Sahban H, Sakti HH (2020). Natural resource conservation based on community economic empowerment: Perspectives on watershed management and slum settlements in Makassar City, South Sulawesi, Indonesia. *Land*. 9(4):104.

- Tahmasebi A, Ghadermarzi H, Rahimi F, Azizi S (2022). Perception and adaptation strategies of local communities to climate change in Meshkinshahr county. *Journal of Community Development*. 13(2):609-637. [Persian]

- Torre A, Wallet F (2016). *Regional development in rural areas: Analytical tools and public policies*. Cham: Springer.

- Welford R, Yterrhuis B, Eligh J (1999). *Tourism and sustainable development: An analysis of policy and guidelines for managing provision and consumption*. *Sustainable Development*. 7(4):165-177.

9(35):47-68. [Persian]

- Franco IB, Tracey J (2019). Community capacity-building for sustainable development: Effectively striving towards achieving local community sustainability targets. *International Journal of Sustainability in Higher Education*. 20(4):691-725.

- Ghasemi J, Gholami H, Afzaligrouh A, Alambeigi A (2023). Analyzing ecotourism effects on local communities' empowerment (case study: Savadkuh County). *Environmental Education & Sustainable Development*. 11(2):87-106. [Persian]

- Haghlesan M, Arbabi Bostan Abad S (2023). The impact of tourism on sustainable urban development from an economic perspective: A case study of Bostan Abad City. *Urban Economics and Planning*. 4(1):130-142. [Persian]

- Hardy A, Pearson LJ (2017). Examining stakeholder group specificity: An innovative sustainable tourism approach. *Journal of Destination Marketing & Management*. 8:247-258.

- Hardy A, Beeton RJS, Pearson L (2002). Sustainable tourism: An overview of the concept and its position in relation to conceptualisations of tourism. *Journal of Sustainable Tourism*. 10(6):475-496.

- Hatami Nejad H, Sharifi A (2015). Examines the role of urban tourism development on sustainable urban development (case study: Sanandaj). *Journal of Urban Tourism*. 2(1):61-74. [Persian]

- Iskandar D (2020). The effect of urban tourism on an urban economy (the case of Malang Municipality). *IOP Conference Series Earth and Environmental Science*. 561(1):012011.

- Keivanfar N, Lari Z (2016). Empowering rural women in biodiversity conservation, case study: Qorigol international wetland. *Proceedings of the National Conference on Women and Sustainability of Natural Resources and the Environment in Rural Areas*. Mashhad: Ferdowsi University of Mashhad. [Persian]

- Khalid S, Shakil Ahmad M, Ramayah T, Hwang J, Kim I (2019). Community empowerment and sustainable tourism development: The mediating role of community support for tourism. *Sustainability*. 11(22):6248.

- Lahijanian A, Voskoe N (2016). Investigating the empowerment of rural women in environmental protection. *Journal of Environmental Science and Technology*. 18(4):163-175. [Persian]

- Liao YT, Chern SC (2015). Strategic ecocity development in urban-rural fringes: Analyzing Wulai District. *Sustainable Cities and Society*. 19:98-108.

- Liu J, Nijkamp P, Huang X, Lin D (2017). Urban livability and tourism development in China: Analysis of sustainable development by means of spatial panel data. *Habitat International*. 68:99-107.

- Macleod C, Todnem R (2007). Performance, conformance and change: Towards a sustainable tourism strategy for Scotland. *Sustainable Development*. 15(6):329-342.

- Manouchehri F, Bahrami R, Parishan M, Ghaderi R (2021). Strategies for empowering local communities in